

อัตลักษณ์และค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่ยังคงอยู่ในเรือนไทลื้อ จากอดีตสู่ปัจจุบัน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบ้านนาช่างใต้ สปป.ลาว

The remain of ethnic identity and values in Tai Lue houses: a comparative study of Chiang Kham district, Phayao province and Baan Nayang Tai, Lao PDR

นิลุบล ประพรหม¹
Nilubon Puraprom¹

Received: 2021-01-25

Revised: 2021-04-20

Accepted: 2021-04-27

บทคัดย่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่อาศัยอยู่ในบริบทของพื้นที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่ง เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน ผ่านค่านิยมด้านทัศนคติที่สอดแทรกไปกับครุลงแห่งวิถีชีวิต ครอบคลุมแนวความคิดจนเกิดเป็นเอกลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ที่สะท้อนผ่านองค์ประกอบภายในเรือนอยู่อาศัย ซึ่งเมื่อทำการศึกษา โดยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการแสดงออกทางอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทลื้อภายในเรือนที่อำเภอเชียงคำ และบ้านนาช่างใต้ในปัจจุบันพบว่า ค่านิยมทางชาติพันธุ์เกี่ยวกับการใช้งานพื้นที่ในเรือนได้เปลี่ยนแปลงไป หลงเหลือเพียงค่านิยมด้านคติความเชื่อ โดยเฉพาะคติการใช้พื้นที่นอนบางประการยังคงอยู่และเป็นลักษณะที่ยังปรากฏร่วมกันในปัจจุบัน ซึ่งล้วนมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการตกแต่งภายในที่แสดงออกทางอัตลักษณ์ผ่านผืนผ้าใช้สอยในเรือนทั้งสิ้น นอกจากนี้จะเอื้อประโยชน์ให้ได้ตระหนักถึงอัตลักษณ์ชุมชนแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ และช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ ค่านิยม ชาติพันธุ์ไทลื้อ เรือนไทลื้อ

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
(School of Architecture and Fine Arts, University of Phayao)
ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: nilubon_ia@yahoo.com

Abstract

Tai Lue ethnic group who lives in both of the case study locations is an ancient community with its own cultural identity. Values and attitudes that depict their way of life encompass concepts that led to their unique ethnic identity, which are reflected in the elements of their dwellings. This comparative analysis study of how ethnic identity is shown in the dwellings of the Tai Lue in Chiang Kham district and Baan Nayang Tai found that present ethnic values concerning the use of space within dwellings has changed. Only remaining values and belief, evidencing in the use of their sleeping space in both locations, have certain features in common. This involves interior design that shows their identity through the use of fabrics within dwellings. Moreover, there are not only contributed the awareness of community identity, but it is also beneficial for conservation and promotion of cultural tourism in the future.

Keywords: identity, values, Tai Lue ethnicity, Tai Lue houses

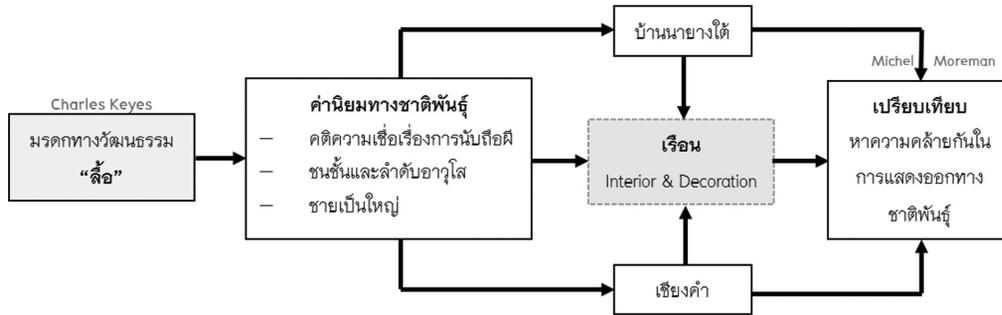
บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อหรือที่มักเรียกตนเองว่า “คนลื้อ” (Keyes, 1992) มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติพันธุ์ยาวนานกว่า 2,000 ปี (Premjit & Panyakaew, 2015) มีวัฒนธรรมประจำกลุ่มชาติพันธุ์มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองผ่านค่านิยมด้านคติความเชื่อเรื่องการนับถือผี (Sordsongkrit & Wongtrakura, 2014) ค่านิยมด้านชนชั้นและการถืออาวุธ และค่านิยมด้านชายเป็นใหญ่ (Hlordee, 2015) สอดแทรกไปกับครรลองแห่งวิถีชีวิต ครอบคลุมแนวความคิดด้านพฤติกรรมรวมถึงเป็นตัวกำหนดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม (Social Research Institute, 2008) จนกลายเป็นเอกลักษณ์แห่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่สะท้อนออกมาให้เห็นได้อย่างเด่นชัดโดยเฉพาะองค์ประกอบที่เกี่ยวกับเรือนที่อยู่อาศัยทั้งภายในและภายนอกของเรือน อีกทั้งยังมากด้วยภูมิปัญญาการทำเกษตรแบบยังชีพอันเก่าแก่ตามลักษณะภูมิประเทศดั้งเดิมบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างภูเขาในแคว้นสิบสองปันนาซึ่งเป็นบริเวณทางตอนใต้ของประเทศจีนในปัจจุบัน

ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อส่วนหนึ่งต้องโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามายังตอนเหนือของประเทศไทยที่อำเภอเชียงคำ ในสมัยรัชกาลที่ 4 และบางส่วนเข้ามายัง สปป.ลาว ตั้งแต่เมื่อครั้งยังเป็นอาณาจักรล้านช้างอยู่ (Rakpong, 1997) ซึ่งเมื่อแรกครั้งตั้งรกรากยังพื้นที่ใหม่มากกว่า 150 ปีนั้น คนลื้อยังคงความเป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของตนไว้อย่างเหนียวแน่น กระทั่งเมื่อเวลาผ่านไปสภาพสังคมและวัฒนธรรมประจำกลุ่มชาติพันธุ์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนได้รับการแสจากบริบทสังคมภายนอก ซึ่งยากที่จะปฏิเสธได้ จึงเกิดการถ่ายเทวัฒนธรรมระหว่างกันเกิดขึ้น เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์บางประการถูกลดระดับความสำคัญลง หันไปรับเอาวัฒนธรรมใกล้เคียงที่ตนอาศัยอยู่มาเกี่ยวพันกับวิถีชีวิต ดังเช่นจากการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยเมือง ส่วนที่บ้านนายางใต้ สปป.ลาว ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมลาวหลวงพระบาง เป็นต้น

ปัจจุบันวิถีชีวิตและสภาพสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ในหลายพื้นที่ไม่ได้เป็นสังคมการเกษตรแบบยังชีพเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน ซึ่งจากประเด็นดังกล่าว จึงเป็นที่มาในการศึกษาเปรียบเทียบโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อหาอัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ไทลื้อที่ปรากฏในเรือนที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบ้านนายางใต้ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เพื่อการอนุรักษ์สืบสานให้ชุมชนคงอัตลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลก โดยงานวิจัยนี้มีคำถามหลัก 2 ข้อ คือ (1) อัตลักษณ์ค่านิยมที่ปรากฏทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนไทลื้อมีอะไรบ้าง และ (2) อัตลักษณ์ที่ปรากฏทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา บ้านนายางใต้ และแขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว เหมือนหรือต่างกันอย่างไร

งานวิจัยมุ่งเน้นการศึกษาอดีต และสำรวจสภาพปัจจุบัน เพื่อหาอัตลักษณ์ด้านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนไทลื้อเป็นสำคัญ ด้วยการดำเนินงานวิจัยภายใต้กรอบแนวความคิดของไมเคิล มอร์แมน ที่ว่า ความเป็นชนชาติไทลื้อนั้น จะแสดงออกผ่านความทรงจำ (Moerman, 1965) ประกอบกับแนวคิดของ ชาลส์ คีย์ ที่ว่าด้วยเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อนั้น จะแสดงออกด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ (Keyes, 1992) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตงานวิจัย

ขอบเขตของวิจัยชิ้นนี้ดำเนินงานศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ 2 แห่งที่ชาวไทลื้อมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน คือ ชุมชนไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และชุมชนไทลื้อ ที่บ้านนายางใต้ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว โดยมีเกณฑ์พิจารณาสำคัญ 2 ประการ คือ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่ตั้งที่มีองค์ประกอบพื้นที่คล้ายคลึงกับอาณาจักรหอคำเชียงรุ่ง แห่งคว้นสิบสองปันนา (Suriyamegha, 2015) และปัจจัยด้านองค์ประกอบของชุมชน ที่มีลักษณะเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบองค์ประกอบพื้นที่กรณีศึกษา

ปัจจัยด้านองค์ประกอบพื้นที่กรณีศึกษา	อ.เชียงคำ จ.พะเยา	บ้านนายางใต้ สปป.ลาว
1. สภาพแวดล้อมที่ตั้ง		
- เป็นพื้นที่ราบ	- เป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ	- เป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ
- มีแม่น้ำไหลผ่าน	- น.หย่วน น.ลาว น.แวน	- น.บาก
- มีพื้นที่การเกษตรรายล้อม	- มีพื้นที่การเกษตรรอบหมู่บ้าน	- มีพื้นที่การเกษตรรอบหมู่บ้าน
2. องค์ประกอบชุมชน		
- เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	- เป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม	- เป็นชุมชนที่เปิดให้นักท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่
- มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว	- มีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทางชาติพันธุ์	- มีการจัดกิจกรรมประจำกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวตามวาระ
- มีที่พักรองรับนักท่องเที่ยว	- มีที่พักค้างคืนแก่นักท่องเที่ยว (Home Stay)	- มีที่พักค้างคืนแก่นักท่องเที่ยว (Home Stay)

จากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่ตั้ง ทั้งชุมชนไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และหมู่บ้านไทลื้อที่บ้านนาียงใต้ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ล้วนเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่โยกย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่อยู่แห่งใหม่ ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำไหลผ่าน มีสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกับคว้นสิบสองปันนา ซึ่งมีลักษณะเอื้อต่อการทำเกษตรบริเวณพื้นที่รอบหมู่บ้าน (Anoluc & Kirdsiri, 2016) และในปัจจุบันทั้งสองแห่งได้มีการปรับตัวไปตามสภาพสังคมเศรษฐกิจที่มีความเปลี่ยนแปลง กลายเป็นชุมชนที่มีจุดขายด้านการท่องเที่ยวที่แสดงอัตลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์

ดังนั้น การศึกษาพื้นที่ดังกล่าว เพื่อเปรียบเทียบหาการแสดงออกด้านอัตลักษณ์ ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านการตกแต่งภายในเรือนประจำกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อทั้งสองแห่ง จะเอื้อประโยชน์ให้ได้ตระหนักถึงอัตลักษณ์ชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สืบสาน และช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

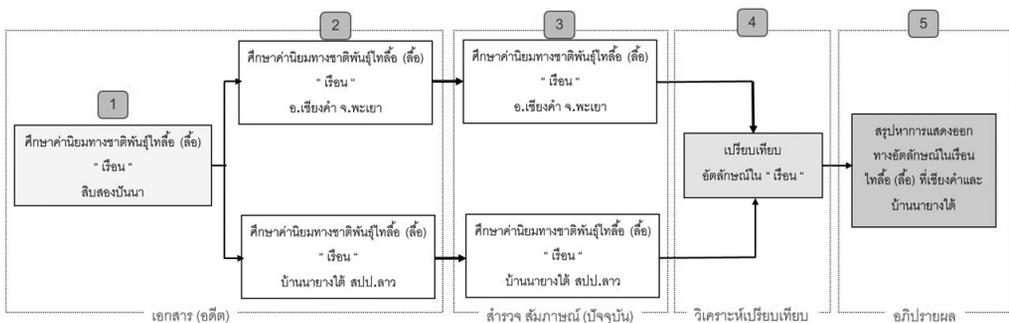
วิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดังภาพที่ 2 ที่มุ่งเน้นการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปด้านอัตลักษณ์ที่ปรากฏภายในเรือนไทลื้อ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. การศึกษาอดีต ด้วยวิธีการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ที่ส่งผลต่อการแสดงออกของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ในรูปแบบของเรือนไทลื้อ การศึกษาถิ่นที่ตั้งดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ ณ คว้นสิบสองปันนา เพื่อทราบถึงแนวคิด คติความเชื่อ ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่ปรากฏในเรือน จากนั้นจึงทำการศึกษาชุมชนไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และชุมชนไทลื้อที่บ้านนาียงใต้ สปป.ลาว

2. การศึกษาปัจจุบัน ด้วยวิธีการสำรวจลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏเชิงพื้นที่ ภายในเรือนไทลื้อที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ของกรณีศึกษาทั้งสองแห่ง ประกอบกับการสอบถาม และสัมภาษณ์เจ้าของเรือน ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

3. การศึกษาเปรียบเทียบ ด้วยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบตัวแปรกายภาพ ด้านการตกแต่งภายในเรือนไทลื้อ เพื่อหาข้อสรุปความคล้ายคลึงในการแสดงออกทางชาติพันธุ์ของทั้งสองพื้นที่กรณีศึกษา

ภาพที่ 2 แสดงขั้นตอนวิธีการวิจัย

อัตลักษณ์และค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่ยังคงอยู่ในเรือนไทลื้อ จากอดีตสู่ปัจจุบัน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบ้านนาียงใต้ สปป.ลาว
The remain of ethnic identity and values in Tai Lue houses: a comparative study of Chiang Kham district, Phayao province and Baan Nayang Tai, Lao PDR

การวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามประเด็นคำถามงานวิจัย ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์อัตลักษณ์ค่านิยมที่ปรากฏทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนไทลื้อ

การศึกษาเพื่อแสวงหาอัตลักษณ์ด้านค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ที่ปรากฏเป็นลักษณะทางกายภาพในเรือนที่อยู่อาศัยในอดีต ทำการศึกษาข้อมูลหลักฐานทางวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องกับเรือนในแคว้นสิบสองปันนา มาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบทางกายภาพเชิงองค์ประกอบที่ตั้ง องค์ประกอบภายในเรือน รวมถึงค่านิยมทางชาติพันธุ์ของพื้นที่ที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่ง เมื่อครั้งมีการโยกย้ายถิ่นฐาน ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ผลจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะของเรือนไทลื้อในอดีตที่แคว้นสิบสองปันนา กับพื้นที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่ง พบว่า คนลื้อยังคงยึดถือแบบแผนค่านิยมด้านคติความเชื่อ ในการตั้งหมู่บ้านไว้อย่างเหนียวแน่น ดังเห็นได้จากองค์ประกอบของหมู่บ้านมีความเหมือนกันอย่างชัดเจน มีเพียงรูปแบบสถาปัตยกรรมของเรือนที่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่นั้น

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพด้านองค์ประกอบที่ตั้งและองค์ประกอบของเรือนไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนาในอดีตกับพื้นที่กรณีศึกษาจากวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะทางกายภาพ		กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ (ลื้อ)		
		สิบสองปันนา	เชียงคำ	บ้านนายางใต้
1. สถาปัตยกรรมที่ตั้ง	- พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ	○	○	○
2. องค์ประกอบหมู่บ้าน	- วัด	○	○	○
	- ใจบ้าน	○	○	○
	- เรือน	○	○	○
	- หอเสื่อบ้าน	○	○	○
	- หอเสื่อเมือง	○	○	○
	- ซุ้มประตูหมู่บ้าน	○	○	○
3. รูปแบบเรือน	- เรือนหงส์	○	○	
	- เรือนชาน		○	
	- เรือนไม้เดี่ยว			
	- เรือนไม้แฝด			○
	- หลังคาจั่ว			○
	- หลังคาจั่วผสมปั้นหยา	○	○	
	- ฝาเรือนตีตามตั้ง	○		○
	- ฝาเรือนตีตามยาว		○	
	- มีหน้าต่าง		○	○
4. พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน	- บันได	○	○	○
	- ระเบียง	○	○	○
	- ชานแดด	○	○	
	- ชานร่ม		○	○
	- ห้องโถง	○		○
	- ห้องนอน	○	○	○
	- ห้องครัว		○	
	- ฝูงข้าว			○

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าในอดีตการโยกย้ายถิ่นฐานของชาวไทลื้อไปยังพื้นที่ใหม่ ยังคงยึดถือค่านิยมด้านคติความเชื่ออย่างเคร่งครัด ลักษณะการตั้งหมู่บ้านของชาวไทลื้อจะมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำ กล่าวคือ ต้องตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่มีแม่น้ำไหลผ่าน เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเกษตรกรรมเป็นหลัก มีองค์ประกอบของหมู่บ้านอย่างครบถ้วน คือ วัด ไร่บ้าน (หลักเขื่อนบ้าน) หอเสื่อบ้าน (เทวดาบ้าน) หอเสื่อเมือง (เทวดาเมือง) และซุ้มประตูหมู่บ้าน ยกเว้นที่บ้านนาียงใต้เท่านั้นที่ไม่มีหอเสื่อเมือง เนื่องจากเป็นชุมชนไทลื้อขนาดเล็ก

เมื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสถาปัตยกรรมของเรือน พบว่าเรือนไทลื้อทั้งสามแห่งมีความแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะรูปทรงของเรือน และรูปแบบหลังคาเรือน กล่าวคือ เรือนไทลื้อดั้งเดิมแห่งแคว้นสิบสองปันนานั้น มุ่งเน้นการป้องกันอากาศที่หนาวเย็นเป็นหลัก โดยมีลักษณะเป็นหลังคาคลุมแบบจั่วผสมปั้นหยา ไม่มีหน้าต่าง และฝาเรือนผายออก ส่วนที่อำเภอเชียงคำ และบ้านนาียงใต้ นั้น มีลักษณะที่โปร่งกว่า เพื่อเน้นการระบายอากาศตามสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกัน จะทำให้รูปแบบของเรือนเปลี่ยนแปลงไป แต่องค์ประกอบด้านพื้นที่ใช้สอยของเรือนนั้น ยังคงมีแนวคิดในการใช้พื้นที่ใกล้เคียงกันอยู่ ซึ่งพื้นที่ใช้สอยหลักของเรือนจะประกอบไปด้วย บันได ระเบียง ซานแดด ซานร่ม ห้องโถง และห้องนอน บางครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่ มักจะมียุ้งข้าวในเรือนเพิ่มขึ้นมา ทั้งนี้เมื่อทำการวิเคราะห์รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเรือนไทลื้อในอดีต พบว่าองค์ประกอบภายในเรือนไทลื้อนั้น แฝงด้วยแนวคิดด้านค่านิยมทางชาติพันธุ์อยู่หลายประการ คือ

1. ค่านิยมด้านคติความเชื่อ
2. ค่านิยมด้านชนชั้น และการถืออาวุโส
3. ค่านิยมด้านชายเป็นใหญ่

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์รายละเอียดค่านิยมทางชาติพันธุ์ไทลื้อ

ค่านิยมทางชาติพันธุ์ไทลื้อ	อิทธิพลจากค่านิยมที่ปรากฏทางกายภาพเรือน (สิบสองปันนา)
1. ค่านิยมด้านคติความเชื่อ	- มีเสาขวัญ (เสาเจ้า) ด้านทิศตะวันออก และเสานางด้านทิศตะวันตกคู่กัน
	- มีเสาชั่วขวัญ (เสาเจ้า) เป็นเสาเทวดาเรือน - มีห้องผีบรรพบุรุษที่ตำแหน่งเสาชั่วขวัญเหนือหัวนอนของผู้อาวุโสในบ้าน
	- พื้นพื้นนอนเป็นเขตหวงห้าม - ใช้แนวตงปิงเป็นตัวแบ่งพื้นที่ บังสายตาด้วยผ้ากั้น - ห้องนอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก - หัวนอนหันไปทางทิศตะวันออก - นอนรวมกันโดยใช้มุ้งคำเป็นตัวแบ่งครอบครัว หรือพื้นที่บุคคล - เชื้อเรื่องอวัยวะสูงต่ำ ที่นอนและผ้าหอบจะต้องอยู่ในทิศทางที่ถูกต้อง
2. ค่านิยมด้านชนชั้นและการถืออาวุโส	- ผู้อาวุโสหรือผู้ที่สำคัญสูงสุดนอนทิศเหนือสุด
3. ค่านิยมด้านชายเป็นใหญ่	

จากตารางที่ 3 สามารถจำแนกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมภายในของเรือนไทลื้อ และสามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ มีความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการนับถือผี ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษสืบทอดกันมาก่อนที่จะเริ่มมีการนับถือศาสนาพุทธ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ควบคุมพฤติกรรมให้คนลื้ออยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม ทั้งยังเป็นสิ่งผูกพันเครือญาติเข้าด้วยกันอย่างเหนียวแน่น (Rakpong, 1997) พิธีกรรมที่สำคัญของคนลื้อในโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น พิธีแต่งงาน หรือพิธีขึ้นบ้านใหม่ ก็จะต้องมีการสังเวยเทวดาบ้านหรือผีเฮือน และมีพิธีบูชาผีทุกระดับชั้น (Panin, 1990) บนเรือนมีหิ้งผีบรรพบุรุษที่ตำแหน่งเสาขวัญเหนือหัวนอนของผู้อาวุโสในบ้าน

นอกจากนั้น ค่านิยมด้านคติความเชื่อยังปรากฏความสัมพันธ์กับการอยู่อาศัยของคนลื้อในประเพณีปลูกเรือนอีกด้วย กล่าวคือในการปลูกเรือนของคนลื้อนั้นจะมีเสาขวัญ (เสาเจ้า) (Social Research Institute, 2008) ด้านทิศตะวันออก และเสานางด้านทิศตะวันตกคู่กัน โดยมีเสาขวัญ (เสาเจ้า) ถือเป็นเสาเทวดาเรือน ทั้งนี้คติความเชื่ออันเข้มเข็งยังปรากฏในบริเวณส่วนนอนบนเรือนไทลื้อหลายประการ ซึ่งคนลื้อนั้นถือว่าพื้นที่ส่วนนอนเป็นเขตหวงห้ามที่บุคคลภายนอกจะย่างกรายมิได้ โดยถือเอาแนวเขตตงปิง หรือ คานที่วางยาวตลอดแนวผนังเป็นอาณาเขตพื้นที่ โดยส่วนนอน และหัวนอนต้องอยู่ด้านทิศตะวันออกเสมอ พร้อมทั้งมีการบังสายตาจากผู้คนภายนอกด้วยผ้าก๊วย หรือ ผ้าม่าน (Wongwigkarn, et al., 2005) ในส่วนเขตพื้นที่นอนอีกด้วย

ในส่วนของค่านิยมด้านขนาน และ การถืออาวุโส นั้น ชาวไทลื้อมีหลักในการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ยาวนาน คือ ผู้อาวุโสในครัวเรือน หรือผู้ที่มีความสำคัญสูงสุด จะต้องนอนในตำแหน่งด้านทิศเหนือสุดของเรือน ทั้งนี้ จากข้อมูลข้างต้น จึงนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบการสืบสานค่านิยมทางชาติพันธุ์ของพื้นที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่งในอดีต จึงพบรายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายละเอียดค่านิยมทางชาติพันธุ์ไทลื้อ

ค่านิยมทางชาติพันธุ์ไทลื้อ	อ.เชียงคำ จ.พะเยา	บ้านนาียงใต้ ส.ป.ลาว	
1. ค่านิยมด้านคติความเชื่อ	ประเพณีการปลูกเรือน (ปีกเฮิน)	- วางแนวหลังคาตามแนวเหนือใต้ - มีเสาขวัญด้านทิศตะวันออก และเสานางด้านทิศตะวันตกคู่กัน	- วางแนวจั่วตามแนวเหนือใต้ - มีเสาขวัญ (เสาท้าว) ด้านทิศตะวันออก และเสานางด้านทิศตะวันตกคู่กัน
	การนับถือผีบรรพบุรุษ	- มีหิ้งผีบรรพบุรุษที่ตำแหน่งเสาขวัญเหนือหัวนอนของผู้อาวุโสในบ้าน	- มีหิ้งผีบรรพบุรุษ (เทวดาเรือน) ที่ตำแหน่งเสาขวัญเหนือหัวนอนของผู้อาวุโสในบ้าน
	ความเชื่อเรื่องพื้นที่นอน	- พื้นที่นอนเป็นเขตหวงห้าม - ใช้แนวตงปิงเป็นตัวแบ่งพื้นที่ บังสายตาด้วยผ้ากั้น - ห้องนอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก - หัวนอนหันไปทางทิศตะวันออก - นอนรวมกันโดยใช้มุ้งดำเป็นตัวแบ่ง - เชื้อเรื่องอวัยวะสูงต่ำ ที่นอนและผ้าห่มจะต้องอยู่ในทิศทางที่ถูกต้อง	- พื้นที่นอนเป็นเขตหวงห้าม - กั้นห้องเพื่อแบ่งพื้นที่ กั้นส่วนประตูด้วยผ้ากั้น - ห้องนอนอยู่ด้านข้างของเรือน - นอนรวมกันโดยใช้มุ้งดำเป็นตัวแบ่ง - ครอบครัวยุคใหม่หรือพื้นที่บุคคล - เชื้อเรื่องอวัยวะสูงต่ำ ที่นอนและผ้าห่มจะต้องอยู่ในทิศทางที่ถูกต้อง
2. ค่านิยมด้านขนานและการถืออาวุโส	- ผู้อาวุโสหรือผู้ที่สำคัญสูงสุดนอนทิศเหนือสุด	* ยังไม่พบข้อมูลจากเอกสารวรรณกรรม	
3. ค่านิยมด้านชายเป็นใหญ่	- ชายผู้นำครอบครัวนอนทิศเหนือสุดหรือตำแหน่งขวามือ - เครื่องนอนของผู้ชายมีการปักลวดลายพิเศษกว่าของผู้หญิง - หมอนของผู้ชายมีขนาดใหญ่กว่าและมีลวดลายปักด้านข้างพิเศษกว่าฝ่ายหญิง	* ยังไม่พบข้อมูลจากเอกสารวรรณกรรม	

เมื่อทำการเปรียบเทียบรายละเอียดค่านิยมทางชาติพันธุ์ไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ และบ้านนาียงใต้ ในอดีต พบว่า อำเภอเชียงคำ และบ้านนาียงใต้ มีค่านิยมด้านคติความเชื่อคล้ายคลึงกัน คือ องค์ประกอบของเรือนมีทั้งเสาขวัญ และเสานางคู่กันตามแนวทิศตะวันออก และทิศตะวันตก โดยบริเวณเสาขวัญบนเรือนของทั้งสองพื้นที่ จะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษที่ตำแหน่งของเสาขวัญ พร้อมทั้งมีความเชื่อเรื่องพื้นที่นอนบางประการที่เหมือนกัน คือ พื้นที่นอนเป็นเขตพื้นที่หวงห้าม ที่นอน และผ้าห่มจะต้องอยู่ในทิศทางที่เหมาะสม มีการใช้มุ้งดำเป็นตัวแบ่งครอบครัว แต่สิ่งที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพื้นที่นอน คือ อำเภอเชียงคำ หัวนอน และห้องนอนจะอยู่ทางทิศตะวันออก ไม่มีการกั้นห้อง เพื่อเป็นส่วนนอนบนเรือน แต่บ้านนาียงใต้ มีการกั้นห้องเพื่อเป็นพื้นที่ส่วนนอน (Rakpong, 1997) โดยตัวห้องนอนอยู่ทางด้านข้างของตัวเรือน

2. การวิเคราะห์อัตลักษณ์ค่านิยมที่ปรากฏทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบ้านนาียงใต้ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ในปัจจุบัน

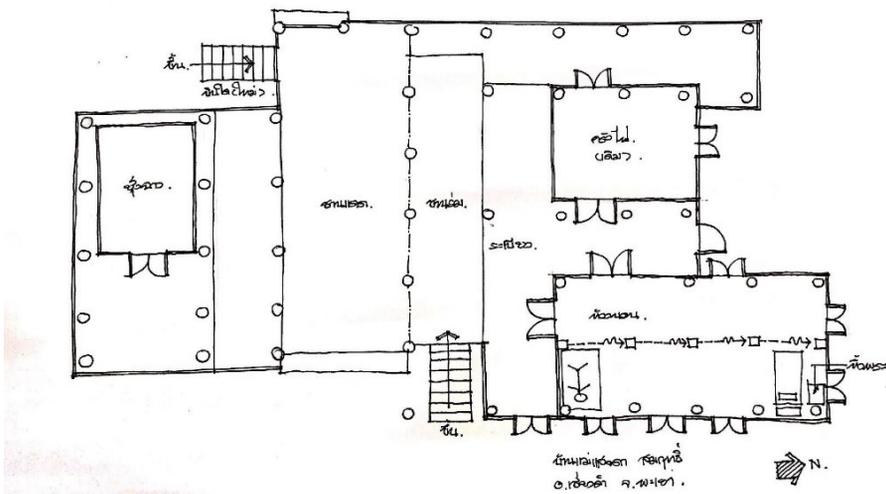
เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อหาอัตลักษณ์ที่แสดงออกทางชาติพันธุ์ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ด้วยวิธีการสำรวจประกอบการสัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการหารายละเอียดการสืบสานอัตลักษณ์ และค่านิยมประจำชาติพันธุ์ในพื้นที่กรณีศึกษา โดยพบประเด็นสำคัญดังนี้

2.1 อัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏในเรือนไถลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

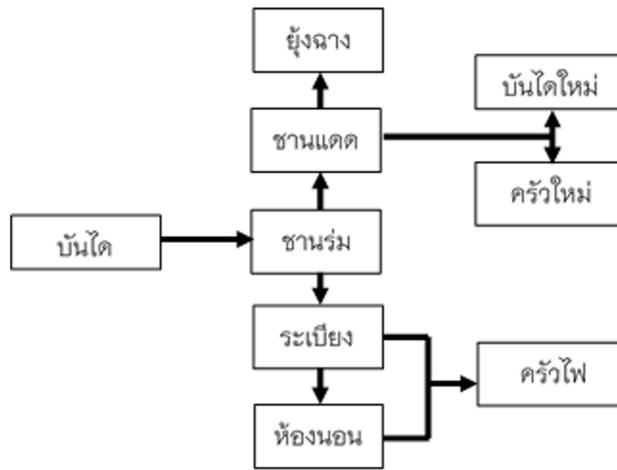
จากการสำรวจสภาพเรือนไถลื้อในพื้นที่ที่กรณีศึกษาที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า ปัจจุบันหลงเหลือเรือนพักอาศัยแบบชาติพันธุ์ไถลื้อที่มีความสมบูรณ์ และมีการอยู่อาศัยจริงเพียง 1 หลัง คือ เรือนของ นางแสงดา สมฤทธิ์ ซึ่งเรือนดังกล่าว มีลักษณะเป็นเรือนไม้แฝดแบบมีเรือนขวางประกอบชาน ตัวเรือนยกใต้ถุนสูง โดยมีหลังคาทรงจั่วผสมปั้นหยา และมีชายคาปีกนกกันสาดบริเวณชานแดด ตัวเรือนแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ ได้แก่ ส่วนเรือนแฝด คือ เรือนที่มีพื้นที่ใช้สอยเป็นเรือนนอน และครัวไฟ และส่วนตัวเรือนขวางเป็นพื้นที่นั่งวาง (ห้องข้าว) สำหรับเก็บข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนา โดยมีส่วนชานแดดเป็นตัวเชื่อมเรือนสองส่วนเข้าด้วยกัน พร้อมกับเชื่อมต่อไปยังบันไดทางขึ้นเรือนที่อยู่ทางทิศตะวันออก ส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือน ประกอบด้วย บันได ระเบียบ (เต็น) ชาน (ชานร่ม) ชานแดด ครัวไฟ นั่งวาง (ห้องข้าว) (ดังภาพที่ 3 และภาพที่ 4)

ภาพที่ 3 แสดงเรือนไถลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ภาพที่ 4 แสดงผังพื้นที่ใช้สอยเรือนไถลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ภาพที่ 5 แสดงพื้นที่ใช้สอยเรือนไคที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

เนื่องจากเรือนไคของ นางแสงดา สมฤทธิ์ นั้น เป็นเรือนพักอาศัยแบบดั้งเดิม มีการต่อเติมซ่อมแซมตามกาลเวลาเพื่อให้เหมาะกับลักษณะการอยู่อาศัยในปัจจุบัน ดังนั้น เรือนหลังนี้จึงยึดคติความเชื่อดั้งเดิม เรื่องการปลูกเรือนอยู่ คือ มีการวางแนวสันหลังคาเรือนตามแนวทิศเหนือใต้ และมีเสาขวัญด้านทิศตะวันออก คู่กับเสานางด้านทิศตะวันตก ตามคติการปลูกเรือนไค โดยมียันไคทางขึ้นเรือนอยู่ด้านทิศตะวันออกของเรือน

ทั้งนี้ ในปัจจุบันค่านิยมการนับถือผีบรรพบุรุษนั้น ถูกแทนที่ด้วยการบูชาพระพุทธรูปตามความเชื่อของศาสนาพุทธแทน ดังปรากฏแทนบูชาพระที่อยู่บริเวณหัวนอน และหิ้งพระในตำแหน่งเสาขวัญของเรือน ซึ่งมีค่านิยมที่เปลี่ยนไปจากอดีตที่มีความเชื่อที่ว่าพระพุทธรูป หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป ต้องอยู่ที่วัดเพียงเท่านั้น ในส่วนของรูปแบบการพักอาศัยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตพอสมควร กล่าวคือ นอกจากเป็นเรือนอยู่อาศัยแล้วนั้น จะเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ (homestay) เพื่อตอบสนองการเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากภาครัฐ และชุมชน

จากลักษณะดังกล่าว จึงทำให้คติความเชื่อเรื่องพื้นที่นอนของเรือนไคที่เชียงคำมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยจากเดิมนั้นพื้นที่นอน หรือเรือนนอน คือ พื้นที่ส่วนบุคคลของเจ้าของเรือน ถือเป็นเขตพื้นที่หวงห้ามที่บุคคลภายนอกไม่สามารถล่วงล้ำเข้ามาได้ กลายเป็นพื้นที่รับแขก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลายเป็นห้องนอนสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาพัก เพื่อให้สัมผัสวัฒนธรรมแบบชาติพันธุ์ไคมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้รูปแบบการใช้งานพื้นที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงพบว่า อัตลักษณ์เกี่ยวกับพื้นที่นอนหลายประการยังคงอยู่ตามความเชื่อแบบดั้งเดิม ได้แก่

- (1) ใช้แนวตงปิงเดิม ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว เนื่องจากมีการเปลี่ยนพื้นที่ตามอายุการใช้งาน เป็นตัวแบ่งพื้นที่ และบังสายตาด้วยผ้ากั้นสีแดงคลิบขอบสีขาว พร้อมหม่านสำหรับร้อยเข้ากับท่อนไม้ไผ่ พาดบริเวณหัวเสาทุกช่วงเสา ตรงกลางเป็นผ้าสีขาวทอลายขีดประดับพู่ห้อย
- (2) ห้องนอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ในตำแหน่งเดิมของเรือน

(3) หัวนอนหันไปทางทิศตะวันออก โดยวางฟูกนอนในตำแหน่งเดิมตามช่วงเสา

(4) การนอนรวมกันเป็นครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยลูกหลานแยกครัวเรือนออกไปพักอาศัยเอง แต่ยังมีการใช้มุ้งดำอยู่ ทั้งนี้มีไว้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาพัก และมาเยี่ยมชมเป็นหลัก ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แสดงพื้นที่นอนในเรือนไทลื้อที่อำเภอเชียงคำปัจจุบัน

2.2 อัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏในเรือนไทลื้อบ้านนายางใต้ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว

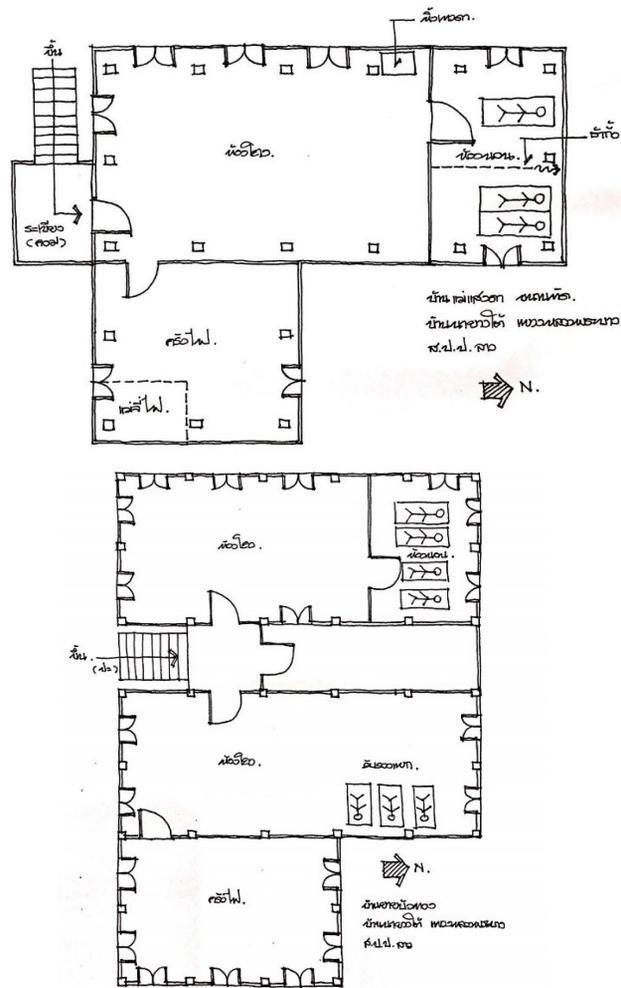
ผลการสำรวจอัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ในเรือนไทลื้อบ้านนายางใต้ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว นั้นกระทำภายใต้ข้อจำกัดในการศึกษาข้อมูลหลายประการ ประการแรก คือ ข้อจำกัดด้านระยะเวลาการเก็บข้อมูล ประกอบกับอุปสรรคด้านการคมนาคม จึงทำให้ในการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจต้องใช้วิธีการคัดเลือกตามระยะทางที่ต่อเนื่องกัน ตามกรอบของระยะเวลาที่กำหนด โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 3 หลัง ร่วมกับการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ในประเด็นอื่น ๆ ประกอบการวิเคราะห์ พบว่า ลักษณะโดยทั่วไปของบ้านนายางใต้ เป็นชุมชนไทลื้อเก่าแก่ที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนาในอดีต ซึ่งนอกจากมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อแล้ว ยังพบกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่อาศัยรวมกันอยู่ในพื้นที่อีก 15 ครัวเรือน โดยผลการสำรวจเรือนไทลื้อที่บ้านนายางใต้ พบว่า ลักษณะของเรือนโดยทั่วไปเป็นเรือนไม้แฝด ประกอบด้วย ตัวเรือนหลัก และครัวไฟ บางหลังมียุงฉาง สำหรับเรือนขนาดใหญ่ของผู้นำชุมชน เป็นเรือนแฝดขนาดใหญ่ พร้อมเรือนครัวไฟประกอบตัวเรือน

ภาพที่ 7 แสดงเรือนไทลื้อที่บ้านนายางใต้

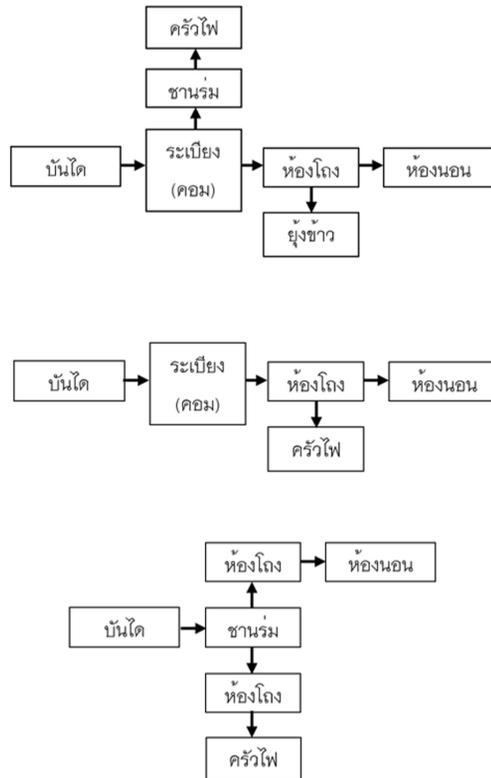
รูปแบบหลังคาเรือนเป็นทรงจั่วสูง พร้อมกับมีชายคาคลุมส่วนบันไดทางขึ้นเรือน (ปะ) ฝาเรือนตีด้วยไม้ เป็นแนวตั้งพร้อมช่องหน้าต่างขนาดสูงจรดพื้น พร้อมราวไม้กั้นตัก บริเวณตัวเรือน แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นสองส่วน คือ ตัวเรือนหลักเป็นเรือนนอน พร้อมห้องโถงสำหรับใช้งานเอนกประสงค์ และส่วนครัวไฟ ซึ่งมีลักษณะเป็นเรือนขนาดเล็ก ประกอบคู่กับเรือนหลักโดยมีบันไดทางขึ้นระหว่างเรือนทั้งสอง และชานร่มเชื่อมระหว่างเรือนทั้งสองในบางหลัง โดยบางหลังจะมีบันไดทางขึ้นแนวขวาง บริเวณส่วนหน้าของเรือน พร้อมระเบียง (ค่อม) แทน

พื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือน ประกอบด้วย บันได ระเบียง (ค่อม) ชานร่ม ห้องโถง ห้องนอน ครัวไฟ และยุงฉาง โดยเรือนแต่ละหลังจะมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยต่างกัน แต่บางเรือน พบว่า ไม่มียุงฉาง มีระเบียง(ค่อม) แต่ไม่มีชานร่ม หรือมีชานร่ม แต่ไม่มีระเบียง (ค่อม)

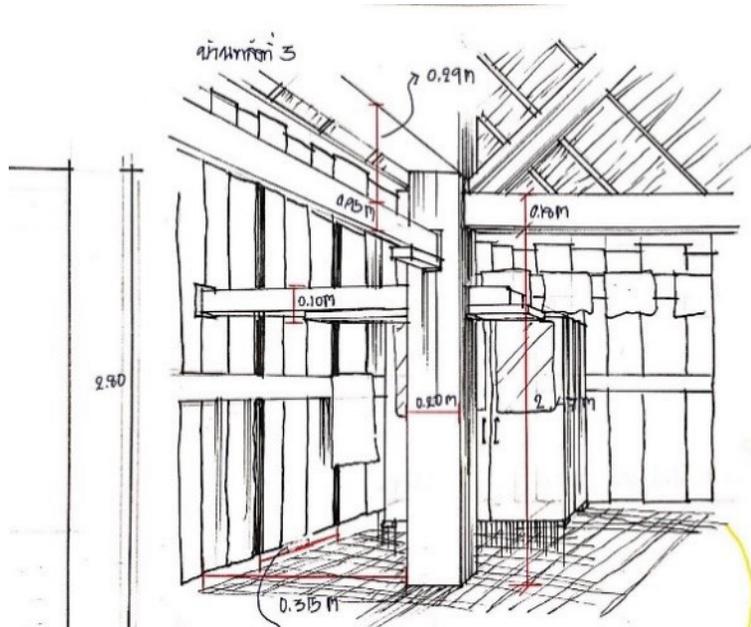
ภาพที่ 8 แสดงแผนผังพื้นที่ใช้สอยเรือนลื้อบ้านนาช่างใต้

ส่วนตัวเรือน แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นสองส่วน คือ ตัวเรือนหลัก เป็นเรือนนอนพร้อมห้องโถง สำหรับใช้งานอเนกประสงค์ และส่วนครัวไฟ ซึ่งมีลักษณะเป็นเรือนขนาดเล็กประกอบคู่กับเรือนหลัก โดยมีบันไดทางขึ้นระหว่างเรือนทั้งสอง และชานร่มเชื่อมระหว่างเรือนทั้งสองในบางหลัง โดยบางหลังจะมีบันไดทางขึ้นด้านแนวขวาง บริเวณส่วนหน้าของเรือนพร้อมระเบียง (ค่อม) แทน ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 แสดงพื้นที่ใช้สอยเรือนลื้อบ้านนาช่างใต้

นอกจากนี้เรือนไถลื้อบ้านนาช่างใต้ สปป.ลาว ในปัจจุบัน ยังมีรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลจากเรือนห้องถิ่นแบบหลวงพระบางค่อนข้างมาก ทำให้เอกลักษณ์สำคัญของเรือนไถลื้อแบบดั้งเดิมมีความเปลี่ยนแปลงไปหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านรูปทรง และพื้นที่ใช้สอยของเรือน อย่างไรก็ตาม ยังคงมีคติความเชื่อเกี่ยวกับเรือนที่สามารถเชื่อมโยงถึงเรือนไถลื้อแบบดั้งเดิมหลงเหลืออยู่ คือ การปลูกเรือนวางแนวสันหลังคาตามลำน้ำหรือทิศเหนือ-ใต้ โดยมีบันไดทางขึ้นด้านทิศใต้ของเรือน มีประเพณีการลงเสาวัวญ (เสาท้าว) และเสานางอยู่ ส่วนของค่านิยมเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษได้เจือจางลงมากแล้วดังการสำรวจที่พบว่า บางเรือนมีหิ้งผี หรือหิ้งเทวดาอยู่แต่ในเรือนบางหลังถูกเรียกใหม่ว่า หิ้งธรรม โดยมีลักษณะเป็นหิ้งไม้ติดตั้งบริเวณใกล้กับเสาวัวญ (เสาท้าว) ในตำแหน่งความสูงประมาณ 160 เซนติเมตร จากพื้น โดยอยู่ด้านบนสุดของมุมห้องโถง ทั้งนี้ ยังไม่ปรากฏว่าเรือนไถลื้อพระพุทธรูปมาตั้งบูชาบนเรือน เพราะชาวไถลื้อที่บ้านนาช่างใต้ยังคงมีความเชื่อที่ว่า พระพุทธรูปสมควรอยู่ที่วัดมากกว่าอยู่บนเรือนของตน

ภาพที่ 10 แสดงโครงสร้างเสาขวัญภายในเรือนไถลื้อบ้านนาช่างใต้

สิ่งที่แตกต่างจากเรือนไถลื้ออำเภอเชียงคำ คือ ส่วนพื้นที่นอนมีการกั้นห้องนอนด้วยผนังไม้สูงจรดเพดาน โดยอยู่ในตำแหน่งด้านแนวขวางในสุดของตัวเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่าห้องนอนเป็นพื้นที่หวงห้ามที่บุคคลภายนอกเรือนไม่อาจก้าวล่วงล้ำเข้ามาได้ อีกทั้งภายในห้องนอนยังมีหิ้งผีบรรพบุรุษอยู่เหนือส่วนนอนของผู้นำครอบครัว หรือเจ้าของเรือนด้วย

ภาพที่ 11 แสดงผนังส่วนกั้นห้องนอนบนเรือนไถลื้อที่บ้านนาช่างใต้ปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พบว่า ลักษณะเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในพื้นที่นอนในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแบบสมัยใหม่ไม่หลงเหลือลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ตามชาติพันธุ์ไทลื้อแบบเดิม เหลือเพียงเอกลักษณ์ของผืนผ้าที่เกี่ยวข้องกับการนอนแบบไทลื้อ คือ ความเชื่อเรื่องอวัยวะสูงต่ำ ถือเอาส่วนลวดลาย และชายพู่ห้อยเป็นส่วนเท้า ที่นอน และผ้าหอบ ต้องอยู่ในตำแหน่ง ที่ถูกต้อง ซึ่งมีตำแหน่งการนอนเป็นตัวสะท้อนค่านิยมด้านการถืออาวุโสได้อย่างชัดเจน โดยบุคคลที่อาวุโสสูงสุด จะนอนทางทิศตะวันออก และบุคคลอายุน้อยกว่าเรียงลำดับลงมาทางด้านทิศตะวันตกเสมอ

ภาพที่ 12 แสดงเครื่องนอนแบบไทลื้อที่บ้านนางายใต้

สำหรับค่านิยมเรื่องการใช้ผ้าก๊ง และมุ้งดำ ปัจจุบันไม่ปรากฏหลงเหลือเป็นหลักฐานการใช้งานแล้ว โดยเฉพาะเรือนขนาดใหญ่ที่รับรองนักท่องเที่ยว มีลักษณะแบบตามท้องตลาดทั่วไป และไม่ได้เป็นไปตามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในอดีต ดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13 แสดงส่วนนอนสำหรับแขกบนเรือนไทลื้อที่บ้านนางายใต้

2.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบอัตลักษณ์ค่านิยมที่ปรากฏทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบ้านนางายใต้ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ในปัจจุบัน

การวิเคราะห์เปรียบเทียบอัตลักษณ์ค่านิยมที่ปรากฏทางกายภาพ ภายในเรือนไทลื้อของพื้นที่กรณีศึกษาที่ยังดำรงอยู่ในปัจจุบัน โดยวิเคราะห์ในรูปแบบของตารางเปรียบเทียบดังตารางที่ 5 ซึ่งผลจากการเปรียบเทียบ พบว่า ปัจจุบันอัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏในเรือนไทลื้อในพื้นที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่ง

ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในหลายประการ ทั้งค่านิยมด้านคตินิยมเชื่อเรื่องการนับถือผี ค่านิยมเรื่องชนชั้น และการถืออาวุโสที่เจือจางลง รวมถึงค่านิยมเรื่องชายเป็นใหญ่สูญหายไปตามกาลเวลา รวมถึงการรับเอาค่านิยมจากวัฒนธรรมตามแหล่งที่อยู่อาศัยใหม่มาผสมผสานเข้ากับของตน

ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบอัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏในเรือนไทลื้อในพื้นที่การศึกษา

ตารางเปรียบเทียบการสืบสานมรดกสงวัฒนธรรมยังพื้นที่การศึกษาภายในเรือนไทลื้อในปัจจุบัน		
ค่านิยมทางชาติพันธุ์ลื้อ	อ.เชียงคำ จ.พะเยา	บ้านนาียงใต้ ส.ป.ลาว
1. ค่านิยมด้านคตินิยมเชื่อ	ประเพณีการปลูกเรือน (ปีกเฮิน)	- วางแนวจั่วตามแนวเหนือใต้ - มีเสาขวัญด้านทิศตะวันออก และเสานางด้านทิศตะวันตกคู่กัน
	การนับถือผีบรรพบุรุษ	- มีหิ้งผีบรรพบุรุษถูกแทนที่ด้วยการบูชาพระพุทธรูปตามศาสนาพุทธ
	ความเชื่อเรื่องพื้นที่นอน	- หิ้งผีบรรพบุรุษถูกแทนที่ด้วยการบูชาพระพุทธรูปตามศาสนาพุทธ
		- หิ้งผีบรรพบุรุษ (เทวดาเรือน) อยู่บางหลัง - บางหลังไม่มีการบูชาผีอีก แต่ถูกแทนที่ด้วยหิ้งธรรม ตามหลักของศาสนาพุทธ
		- พื้นที่นอนเป็นเขตหวงห้าม - ใช้แนวตงเป็นตัวแบ่งพื้นที่ บังสายตาด้วยผ้ากั้น - ห้องนอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก - หัวนอนหันไปทางทิศตะวันออก - ใช้มุ้งผ้าเป็นตัวแบ่งพื้นที่นอน (เพื่อการจัดแสดง) - เชื้อเรื่องอวัยวะสูงต่ำ ที่นอนและผ้าหอบจะต้องอยู่ในทิศทางที่ถูกต้อง
2. ค่านิยมด้านชนชั้นและการถืออาวุโส	- ผู้อาวุโสอยู่ในตำแหน่งที่ขึ้นลงเรือนสะดวก ไม่ถือค่านิยมนี้แล้ว	- มีการเรื่องลำดับการนอนโดยบุคคลที่อาวุโสสูงสุดนอนทางทิศตะวันออกและบุคคลอายุน้อยกว่าเรียงลำดับลงมาทางด้านทิศตะวันตกเสมอ
3. ค่านิยมด้านชายเป็นใหญ่	- ไม่พบค่านิยมเรื่องชายเป็นใหญ่แล้ว	- ไม่พบค่านิยมเรื่องชายเป็นใหญ่แล้ว

สรุปผลการศึกษา

ในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อเป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาอย่างยาวนาน ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านั้นมีรากฐานมาจากคตินิยมเชื่อประจำชาติพันธุ์ที่หล่อหลอมให้คนลื้อมีเอกลักษณ์อันโดดเด่น และเป็นตัวสะท้อนค่านิยมของชนชาติตน โดยอัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อมีอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. ค่านิยมด้านคตินิยมเชื่อ

โดยมีความเชื่อเรื่องการนับถือผีสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ สอดแทรกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีชีวิต และปรากฏเป็นรูปธรรมเด่นชัดบนเรือนพักอาศัย ประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องการปลูกเรือน ความเชื่อเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษ และความเชื่อเรื่องพื้นที่นอนภายในเรือน ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ปรากฏอยู่บนพื้นผ้า ซึ่งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของรายละเอียดตกแต่งภายในที่แฝงไปด้วยความเชื่ออันหลากหลาย ได้แก่ ผ้าม่าน (ผ้ากั้น) มุ้งผ้า ที่นอน (สลิ) หมอน ผ้าปูที่นอน (ผ้าหอบ) และ ผ้าห่ม (ผ้าตัว)

2. ค่านิยมด้านชนชั้นและการถืออาวุธ

สืบเนื่องมาจากในอดีตกลุ่มชาติไทพันธุ์ลื้อมีระบบการปกครองแบบศักดินา ดังนั้น รูปแบบทางสังคมของชาวไทลื้อจึงมีการแบ่งระบบชนชั้นตามลำดับอย่างชัดเจน ด้วยลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้ชาวไทลื้อมักถือเรื่องชนชั้นเป็นสำคัญ โดยในระดับครัวเรือนลูกหลานจะให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีอาวุธภายในบ้าน ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่จะมีความสำคัญ และได้รับการเคารพยกย่องจากลูกหลาน โดยตำแหน่งการนอนในเรือน จะต้องเรียงลำดับลดหลั่นตามอาวุธจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ของเรือน

3. ค่านิยมด้านชายเป็นใหญ่

เพศชายในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นเพศที่มีความสำคัญ เนื่องจากในครอบครัวชาวไทลื้อ ลูกชายถือเป็นผู้สืบสกุล เป็นผู้นำครอบครัว ดังจะเห็นได้จากลักษณะของการนอน รวมถึงรายละเอียดของเครื่องนอนของชาวไทลื้อ โดยชายผู้เป็นสามีจะนอนในตำแหน่งทางด้านทิศเหนือของห้อง บนที่นอนที่มีการปักลวดลายอย่างพิเศษกว่าฝ่ายหญิง และนอนบนหมอนสี่เหลี่ยมที่มีความสูงกว่าหมอนของผู้หญิงด้วย

เมื่อชาวไทลื้อมีการโยกย้ายถิ่นฐานไปยังหลายเมืองในเขตลุ่มแม่น้ำโขง อาทิ อำเภอยะโฮงคำ จังหวัดพะเยา หรือ บ้านนาช่างใต้ สปป.ลาว อัตลักษณ์ค่านิยมทางชาติพันธุ์ย่อมติดตัวไป แต่ได้จางหายไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพเศรษฐกิจ รวมถึงการแลกเปลี่ยนกับวัฒนธรรมข้างเคียงตามถิ่นฐานอาศัย เช่น ชุมชนไทลื้อที่อำเภอยะโฮงคำ จังหวัดพะเยา ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยเมือง ชุมชนไทลื้อที่บ้านนาช่างใต้ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมลาวหลวงพระบาง หรือแม้แต่ชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาก็ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หลายประการจะสูญหายไปตามกาลเวลา แต่ยังคงพบว่า ปัจจุบันพื้นที่การศึกษาที่เชียงคำ และบ้านนาช่างใต้ ยังคงมีค่านิยมด้านคติความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่นอนบางประการของชาวไทลื้ออยู่ โดยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีความเกี่ยวข้องกับผ้าแทบทั้งสิ้น ลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบด้านการตกแต่งภายในเรือน ที่แสดงออกทางอัตลักษณ์ประจำชาติพันธุ์ผ่านผืนผ้าใช้สอยภายในเรือน ไม่ว่าจะการย้ายถิ่นฐานของชาวไทลื้อในอดีตจวบจนถึงปัจจุบันจะผ่านมาเป็นระยะเวลาานานเท่าใด แต่ลักษณะเฉพาะที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ประจำชาติพันธุ์ยังคงอยู่ ดังค่านิยมที่ปรากฏอยู่ด้านคติความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่นอน คือ การกั้นส่วนพื้นที่ด้วยผ้ากั้น คติความเชื่อในการใช้งานผ้าหอบลวดลายบนผ้าหอบ และผ้าห่ม รวมถึงลักษณะการใช้งานมุ้งดำ (ดังภาพที่ 14 และ ภาพที่15)

ภาพที่ 14 แสดงอัตลักษณ์ประจำชาติพื้นถิ่นผืนผ้าในเครื่องนอนชาติพันธุ์ไทลื้อใน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ปัจจุบัน

ภาพที่ 15 แสดงอัตลักษณ์ประจำชาติพื้นถิ่นผืนผ้าในเครื่องนอนชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านนาียงใต้
แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากอัตลักษณ์ประจำชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกับผืนผ้าใช้สอย อันเป็นองค์ประกอบของเครื่องนอนของชาวไทลื้อทั้งสองแห่ง สามารถสืบสานต่อยอดสู่การอนุรักษ์เชิงพัฒนาให้เกิดมูลค่ากับชุมชนได้ในหลายรูปแบบ ด้วยการทำให้อัตลักษณ์ที่หลงเหลือนี้ให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สามารถใช้งานได้จริง อาทิ การตกแต่งภายในเรือนให้สามารถเป็นที่พักค้างคืนประเภทโฮมสเตย์ หรือการออกแบบของประดับตกแต่งที่ใช้ในเรือนได้ ก่อให้เกิดเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Arnoluk, V. & Kirdsiri, K. (2016). Huean Lue Kalom: Baan Nayangtai Muang Nambak sor por por Laos. (In Thai) [Dwelling houses of Lue-Kalom: Baan Nayangtai, Muang Nambak, Luang Prabang, Lao PDR.]. **NAJUA: Architecture, Design and Built Environment**, 30, 55-82.
- Hlordee, S. (2015). Lokkathat khong chao Tai Lue tee sathon chak kham prasom tee mee kham wa “hua” nai phasa Tai Lue. (In Thai) [Tai Lue worldview reflected from the compound words “hua” containing “head” in Tai Lue language]. **Bangkok: FEU Academic Review**, 9 (2-4), 46-62.
- Keyes, C. F. (1992). **Who are the Lue? Revisited ethnic identity in Laos, Thailand and China**. Cambridge: Center for International Studies, Massachusetts Institute of Technology.
- Moerman, M. (1965). Ethnic Identification in a complex civilization: who are the Lue?. **Journal of American Anthropologist**, 67 (5), 1215-1230.
- Panin, O. (1990). Klao thueng wat ban thin Sipsongpanna ik sak khrang. (In Thai) [On vernacular temples in Sipsongpanna]. **NAJUA: Architecture, Design and Built Environment**, 10, 37-55.
- Premjit, S. & Panyakeaw, W. (2015). **Tamnan Muang Lue prawattisat phuenthin dandin Chiang Rung, Muang Yong, Muang Singh**. (In Thai) [Legend of Lue: local history of Chiang Rung, Muang Yong, Muang Singh]. Chiang Mai: Chiand Mai University Press.
- Rakpong, P. (1997). **Karn sueksa wattanatham phuenban tai lue nai pak nuea khong sor por por Laos**. (In Thai) [The study of Tai Lue culture in Northern Lao PDR.]. Bangkok: Office of the National Culture Committee.
- Social Research Institute. (2008). **Tai Lue attaluk haeng chattiphan Tai**. (In Thai) [Tai Lue: Tai ethnic identity]. Chiang Mai: Chiang Mai University Press.
- Sordsongkrit, M. & Wongcharoenkul, C. (2014). Chon klumnoi phao Tai: phi nong phao Tai nai Sibsongpanna Satharanarat Prachachon Chin. (In Thai) [The minority of Dai tribe: Tai tribe relatives in Sibsongpanna, China]. **Journal of Cultural Approach**, 15 (27), 51-64.
- Suriyamegha, O. (2015). Sathanaphab karn sueksa charttiphan Tai Lue tangtae phoso song phan si roi paet sip thueng song phan ha roi si sip. (In Thai) [The state of Tai Lue studies from the 1937s to the 1997s]. **Ramkhamhaeng University Journal of Humanities**, 34 (1), 127-146.

Wongwigkarn, K., et al. (2005). Khogkarn priapthiap phumpanya nai pattanakarn khong baan pheunthin Tai Lue rawang phuentee lueaksan nai Amphur Chiang Kham Changwat Phayao Prathet Thai kab phuentee lueaksan nai Khwaen Sipsongpanna Monthol Yunnan Satharanarat Prachachon Chin. (In Thai) [A comparative study of wisdom of Tai Lue houses between selected areas in Chiang Kham, Phayao, Thailand and those in Sipsongpanna, Yunnan, China]. Bangkok: Thailand Research Fund.